

TÜRK HALK DANSLARININ MÜZİKLE İCRASINDA DAVULUN YERİ VE ÖNEMİ

Öğr.Gör. Eyüp UZUNKAYA*

Özet

Bu çalışmanın ana konusu; “Geleneksel Türk kültürünün ve Türk folklorunun önemli değerlerinden biri olan Türk Halk Dansları’nın icrası esnasında kullanılan en önemli enstrümanlardan davulun tarihsel süreç içerisindeki gelişimini , yapısal özelliklerini ve Türk Halk Dansları ve Halk Müziği gibi icra edildiği alanları incelemek” şeklinde açıklanabilir. Böylece tarihsel olarak köklü bir geçmişe sahip ve Türk Folkloru açısından önemli bir değer olan davulun önemi bir kez daha vurgulanmak istenmiştir. Sonuç olarak, davulun halk oyunlarının ve halk müziğinin icrasında olarak önemli bir unsur olduğu tespit edilmiş , bu enstrümanla ilgili yapılması gereken çalışmaların önemi vurgulanmıştır. Özellikle davul metodu konusunda bilimsel kurumlarda yeterli bir çalışmanın yapılmaması dikkat çekicidir.

Anahtar Sözcükler: Enstrüman , icra , halk dansları , metot

Abstract

Davul’s Place and Importance Perform of Turkish Folk Dances With Music

The subject of this study could be explained as “examine the process of historical development , structural properties and areas of have been performed such as Turkish Folk Dances and Folk Music of Davul’s which is important instrument for using perform’s Turkish Folk Dances are important values of Traditional Culture and Turkish Folklores. Thus once again highlighted the importance of drums has a long history as historically and important value of Turkish Folklores. As a result , have been found drum is an important element to performed of folk dances and folk music and the importance was stressed what to do about this instrument. Especially , not made an adequate study about method of drum in scientific institutions is remarkable.

Key Words: Instrument, perform , folk dances, method

* İTÜ Türk Müziği Devlet Konservatuvarı- Türk Halk Oyunları Bölümü

Davulu her gece durmaz döverler
Taa güneşler doğana dek dönerler...¹

GİRİŞ

Geleneksel kültürümüzün belki de en renkli ve zengin öğelerinden biri olan Türk halk dansları yöresel ve bölgesel çeşitliliği ve zengin müzikal yapısı ile dünyada eşi benzeri olmayan bir önemli bir değer olma özelliği taşımaktadırlar. Bu değerler Anadolu topraklarında var olmuş medeniyetlerin ürettiği , sosyal yaşantının kesitleri şeklinde karşımıza çıkan , yüzyıllar boyunca nesilden nesile aktarılmış ve geleneksel müzikle zenginleşmiş halk dansları olarak bu günkü kimliğini almışlardır. Bu uzun süreç içerisinde çeşitli amaçlar için üretilip sergilenen dansların icrası müzik ve ritim unsurlarının da eklenmesi sureti ile görsel bir şölene dönüştürülmüş böylece yöresel enstrümanların halk dansları ile bütünleşmesi sağlanmıştır. Bilinen ve en çok kullanılan enstrüman ise davul olmuştur. Türklerin en eski vurmali çalgılarından biridir.

1- DAVULUN TANIMI VE TARİHÇESİ

Davul, en yaygın vurmali çalgılardan biridir ve dünyadaki hemen hemen bütün halk kültürlerinde değişik biçimlerde yeri almaktadır. “Büyük çapta, ancak kısa boyda silindirik bir yapıya sahip deri gergili vurmali çalgıdır. Anadolu’da kayışla boyunda taşınarak, zurna eşliğinde bir yanına çomakla (tokmakla), diğer yanına çubukla (değnekle) vurularak çalınır.”(Yarman, 2002)

“Davul, en eski vurmali çalgılardan biridir. Ahşap, maden ya da pişmiş topraktan silindirik bir gövdeye gerilen deriden oluşur. El ya da sopayla çalınır. Biçimi değişse de dünyanın her yerinde ve her toplumda kullanılan bir çalgıdır. Davulun diğer adları; köbürge, küvgür, tuğ, tavul, tabıl (babl)dır. Davul çalanlara davulcu, tabilzen, tabbal gibi adlar verilirdi. VIII. yüzyılda 'köbürge', daha sonraları 'tuğ' ve XI. yüzyılda 'küvrüg' adını almıştır.”(Vikipedi, Davul)

“Davul sözcüğünün kökeni tartışılmışsa da konu üzerinde fikir birliği oluşmamıştır. Mahmut Ragıp Gazimihal (1952), Divanü Lügat-it Türk'te (MS 1072-1074) geçen tovil/tovil

¹ Türkler’de özellikle Hunlar’da dansa davul ile oynanan oyunlara oldukça sık rastlanmaktaydı. Bir Hun beyine gelin olarak gelmiş olan bir çinli kadın, memleketine gönderdiği mektubunda; Davulu her gece durmaz döverler, ta güneşler doğana kadar döverler, diye yazmaktadır.

“şahin av yapınca çalınan davul” kelimesinden hareketle orijinin Türkçe olduğunu ileri sürmüş , Curt Sachs (1919) Hint Avrupa dillerinde davul sözcüğünün karşılığı olarak kullanılan kelimeleri, Arapça tabl “davul” ile karşılaştırmış, 1968 yılında Sir Harold Bailey kelimenin Akatça tabalu/tapalu sözcüğüne bağlamıştır.”(Vikipedi , Davul)

“Davula ait en eski çalgı resimleri Sümer ve Hitit rölyeflerinde görülmektedir. M.Ö. 1900-1200 yıllarında Anadolu da yaşamış olan Hititler e ait Ankara “Anadolu Medeniyetleri Müzesi” de bulunan bir rölyef ve; Paris “Louvre Müzesi” de bulunan bir kabartma taş, M.Ö 3.yy son yarısında Gudea devrine ait bir kadını göstermektedir. Yazılı tarihten çok önce Eski Mısırlıların, Asurluların ve Uzakdoğuların davulu kullandıkları bilinmektedir.” (Güzel, 2002)

Eski dönemlerden itibaren dünyanın bir çok yerinde etnik gruplar ya da kabileler dinsel törenlerinde dans ederken, tempo tutmak için davul çalmışlardır. Davul aynı zamanda kabileden kabileye haber yollama amacı ile de kullanılmıştır. Afrika'nın bazı bölgelerinde yaşayan yerli halklar bu amaçla hâlâ davul kullanılmaktadır.

Türklerin de en eski vurmali çalgılarından biri davuldur. Türkler İslamiyet'ten önceki dinleri olan Şamanlık'ta dinsel törenler esnasında davulu kullanırlar, Şaman din adamları kötü ruhları davul çalarak kovarlardı. “Rus bilginlerinden Potenin Oçerski (Moğolistan) başlıklı kitabında geçen yüzyıl sonlarında ve yalnız Boret Halhas Moğollarında ve Tonnu-Oraha Türklerinde “ bar “ veya “Par” denilen bir davulun kullanıldığı tespit edilmiştir. Altay Şaman davulunun yüzündeki bir suretin adı keza “Par”dır. Şaman davulunun sapında da”Bar” denilen yerler vardır.” (Güzel, 2002)

“Orta Asya Türklerinden güney Hiyong-Nu, doğu Tukyü, batı Tukyü devletlerinde ve gerekse dinleri olan şamanlıkta davulun çok önemli bir yer işgal ettiğini,hatta her şamanın evinde bir veya iki davul bulundurulduğunu öğreniyoruz.Türklerin eski yurdu Orta Asya'nın ve şamanlığın , Anadolu Türklerinin kültürü üzerinde geniş ölçüde izlerine rastlanmaktadır. Şaman davulunu çeşitli şekillerde kullanarak her an yanında bulundurmuştur. Bazı İslami inanişaya göre davul, Lamek tarafından icat edilmiştir. Yine bir İslami görüşe göre davul çok daha öncelerden gelmekte ve ilk çalan da İsmail peygamberdir.” (Güzel, 2002)

“Davul'un Türk Tarihinde çok önemli bir yeri vardır. Çünkü davul da aynı bayrak veya sancak gibi kabilelerin bağımsızlığını tanıma işareti kabul edilmekte ve sayılmaktaydı. Selçuklu Hakanı, Osman Gazi'ye bayrak ve davul Selçuklu Hakanı, Osman Gazi'ye bayrak

ve davul (Tabl-u alem) veriyor ve bağımsızlığını taniyordu. Bu bir yetki belgesi idi. Ancak bu, bir İslam geleneği değil, İslamiyetten önceki çağlarda uygulanan, çok eski bir Türk geleneği idi. Bu yetki belgesi, büyük beyler için verildiği kadar, büyük kabilelerin bağımsızlığını tanıma işareti olarak görülüyordu.” (Öz, 2001)

Türkler’de; dini ve din dışı törenlerde, askerlikte, eğlencede, düğünlerde davulun çok önemli bir yeri olmuştur. Osmanlı döneminde hem mehter adı verilen bandoda, hem de halk müziğinde kullanılmıştır. Osmanlıların özellikle savaş meydanlarında kurduğu mehterde oldukça büyük davullar bulunur ve böylece elde edilen yüksek ses yardımı ile asker motive edilerek savaşa hazırlanırdı. Askeri müzikte kullanılan davullar büyük ve tek yüzü deri kaplıydı. Kös adı verilen bu davullar yere koyularak tek ya da çift olarak çalınırken bazen de atın iki yanına bağlanarak hareket halindeki mehtere eşlik ederlerdi. Yine eski dönemlerden kalma bir gelenek ile Ramazan gecelerinde sahura kaldırmak için davul çalmak bu gün de yaşatılmaya çalışılan değerlerden biri olmuştur.

2- DAVULUN YAPISI VE ÇEŞİTLERİ

Tarihsel süreçte pek çok uygarlık ve topluluk tarafından kullanılarak günümüze gelmiş olan davul zaman içerisinde yapısal olarak bazı değişiklikler yaşasa da mevcut geleneksel yapısı çok az değişmiş çalgılardandır. İki temel parçadan oluşur. Birincisi daire ya da silindir şeklindeki ağaç kasnak, ikincisi ise kasnak gövdenin iki yüzüne geçirilecek olan iki ağaç çembere sarılmış ve gerilmiş deri ya da benzeri esnek bir malzemedir.

Daire ya da silindir şeklindeki ağaç kasnaklar genellikle meşe, ıhlamur, gürgen, çam, kayın, ceviz , köknar ağaçlarından yapılmaktadır. Yörelere göre değişiklik gösteren kasnaklar çaplarına göre küçük , orta ve büyük olarak üç boya ayrılabilirler. Batı Anadolu’da 20 cm. çapında olanlarına da rastlanırken doğuya doğru gidildikçe 80 cm çapına kadar kasnaklara rastlamak mümkündür. Kasnak eni ise yörelere ve kullanıcıya bağlı olarak büyük değişiklikler göstermektedir. İnce plaka şeklinde kesilen ağaçlar su ile ıslatılıp yumuşatıldıktan sonra bükülüp uç kısımlarından birleştirilerek silindir haline getirilirler.

İkinci unsur olan koyun ya da keçi derileri yine ağaçtan yapılmış olan çemberlere ıslak olarak geçirilir ve üstten ve alttan davul kasnağına yerleştirilir. Davulun bir yüzündeki deri kalın, diğer yüzündeki deri ise daha incedir. Kalın derinin olduğu kısma tokmak, ince derinin olduğu kısma ise ağaçtan yapılan ince çubuk vurularak çalınmaktadır. Alt ve üst çemberler, zikzaklı olarak geçirilmiş iplerle ya da deri kayışlarla bağlanır. Deri kuruduktan sonra da

istenilen gerginlik sağlanana kadar sıkılarak tutturulur. Çembere geçirilerek kasnağa takılan deriler, ton tutturmak amacı ile ip yada kayışın çekilmesi ile gerekli ya da istenilen oranda gerdirilirler.

Anadoluda özellikle zurna eşliğinde kullanılan davulun büyüklüğü yöreden yöreye değişir. Değişik ebatlarda olan davulların büyüklükleri cura davul, orta davul ya da meydan davulu , kaba davul gibi isimler alabilirler. Anadolu’da batıdan doğuya doğru gidildikçe yöresel birer özellik olarak davulların boyutları da büyür. Davul omuzda asılmak sureti ile kalın derinin bulunduğu tarafa tokmak ince tarafa ise çubuk vurularak çalınır. Ritmin güçlü bölümleri tokmak zayıf kısımları ise çubuk yardımı ile icra edilir.

“Davul tokmaklarının şekilleri, büyüklükleri yapıldıkları ağaç, hatta isimlendirilmesi bile (şimşir Amasya – çomak , çam Burdur- tokmak, Balıkesir - tokmak, söğüt Balıkesir - çomak, kayın Bolu - çomak, ceviz Çankırı - çomak, Kastamonu - meçuk, kavak Çorum - tokmak, kayısı Elazığ – tokmak , gürgen Elazığ - tokmak, erik Erzurum - toğmağ, karaçam İçel - meçik) yöreden yöreye değişmektedir. Aynı şekilde çubuğun uzunluğu, yapıldığı ağaç ve terminolojisi de yöreden yöreye değişmektedir (kızılıcak Balıkesir - çırpak, Bitlis - çırpı, erik/elma/ılgın Burdur- çibuk, fındık Çankırı - çibuk, meşe/ zeytin Gaziantep - çibuk, nar İçel- çırpı, ılgın Kars - çomak) .” (Öztürk ,2005)

Davul, halen Urfa dolaylarında “Nagara” ve Anadolu’nun bazı bölgelerinde “Mehter/Meyter” adı ile anılmaktadır. Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizde kullanılan davulların meydan davulu olarak adlandırılmaları yine büyük olmalarından dolayıdır. “Karadeniz bölgesinde, silindir formda, iki tarafı deri ile kaplı davullar zurna ve kemençeye eşlik çalgısı olarak kullanılmaktadır. Artvin’in sahil kesiminde, Kars civarı ve Kafkasya’da olduğu gibi doli ya da koltuk davulu adı verilen, elle vurularak çalınan küçük bir davul çeşidi kullanılmaktadır. (Öztürk,2005)

3- TÜRK HALK DANSLARININ MÜZİKLE İCRASINDA DAVULUN YERİ

Davul, Anadolu’da geleneksel halk müziğinin en temel çalgılarında biridir. Tek başına kullanıldığı gibi özellikle zurna ile birlikte geleneksel bir ikili şeklinde düğünlerde, şenliklerde , bayramlarda , güreş alanlarında v.b kullanılmaktadır. Genellikle açık alanlarda gerçekleşen düğün , şenlik gibi törenlerde meydan sazı olarak kullanılmaktadır. Özellikle bu törenlerde sergilenen geleneksel halk danslarının icrasında kullanılan en yaygın enstrümanlar

davul ve zurna olarak karşımıza çıkarlar. Anadolu'nun hemen hemen her köşesinde bilinen ve geleneksel törenlerde yöresel müzisyenler tarafından icra edilen davul yöresel müziğin ve dansın vazgeçilmez eşlik enstrümanı olarak yerini almıştır.

Dünyanın en zengin geleneksel dans ve müzik türüne sahip Anadolu toprakları yüzyıllar boyunca sevincini , eğlencesini, kahramanlıklarını bu zengin dans ve müzik değerleri ile kutlarken davulun bu coşkıdaki rolü daima en öne sıralarda olmuştur. Özellikle meydanlarda , açık alanlarda davul sesi daima en çok duyulan, en çok coşturan güçlü bir ses niteliği kazanmıştır. Bu gün teknolojik olanaklar yardımı ile bir çok enstrümanın ses gücü yükseltilmeye çalışılırken davul en ilkel dönemlerde de güçlü ses yapısı ile danslara , müziklere eşlik etmeyi başarmış nadir enstrümanlardandır.

Türk insanı coşkusu dansla , türkü ile dile getirirken davulu daima yanında bulmuştur. Geleneksel halk dansları Anadolu'nun her köşesinde Halay , Bar , Zeybek , Karşılama , Horon , v.b. şeklinde köy köy , kasaba kasaba, şehir şehir icra edilirken en önemli eşlik sazı davul ve zurna olmuştur. Bölgelere göre geleneksel çalgıların tasnifi ile her bölgenin kendine has enstrümanları olduğu vurgulanırken davul ve zurnanın bütün bölgelerde bilinen ve kullanılan eşlik sazları oldukları ve bilinen bütün halk dansı türlerinin sergilenmesi esnasında kullanıldığı da belirlenmiştir. Öyle ki geleneksel halk danslarımızın en önemli eşlik sazları olarak yüzyıllardan beri kullanılmaktadırlar.

Davul ve geleneksel danslarımız o kadar bütünleşmiştir ki pek çok yöresel oyunun icrası davul olmadan mümkün olmamakta ya da istenilen tadı vermemektedir. Tıpkı bar ya da halayın davulsuz ya da zurnasız oynanamayacağı gibi. Davul dansların içindedir. Dansı yöneten , oyuna yön veren , oyuncuyu oyuna motive eden önemli bir unsurdur. Her yörenin , her bölgenin kendine has yöresel müzik ve dans yapısına uygun karakteristik bir ritmik yapısı vardır. Bu ritmik yapı davulun icrasında da farklılıklar olarak karşımıza çıkarlar. Bu tamamen yörenin ya da bölgenin müzikal yapısı ile ilgilidir. Örneğin Trakya bölgesi davullarında son derece zengin ritimlerin kullanılması davulun önemini artırırken özellikle çubuğun seri kullanımı ön plana çıkmaktadır.. Genellikle çift davul – çift zurna kullanılması yöreye has özelliklerdendir. İstenilen tınıyı vermesi açısından kullanılan deriler diğer yörelere göre daha incedir. Teknolojinin gelişmesi ile buradaki ses zenginliğini arttırmak amacı ile deri yerine plastik türde film tabakalar kullanılmaya başlanmıştır.

Aynı durum halay ya da bar türü oyunların oynandığı Orta , Doğu ve Güneydoğu Anadolu içinde geçerlidir. Davulsuz halay çekilmeyeceği gibi , hiçbir Dadaş davul olmadan bar tutmaz Erzurum'da , Bayburt'ta , Erzincan'da. Şanlıurfa'da , Adıyaman'da halayı yöneten davuldur ve tokmağın ritmik işaretleri ile oyun şekillenir. Gaziantep'te ayaklar davulu dinler adeta hareket ederken. Bitlis'te , Van'da , Elazığ' da , Malatya'da meydanlar davulla coşar , şenlenir ve danslar edilir el ele , kol kola omuz omuza. Ege'de efeler davulla çıkar meydanlara , ağır ağır heybetli tavırlarla. Onları coşturan davulun tokmağından gelen ağır aksak ritimlerdir. Karadenizin coşkusu davulun zurnanın ezgilerinde taşar sel olur horon oynayanların yüreklerinde. Yaylalarda halkı coşturan davul düğünlerde , şenliklerde önemli olmuştur Karadeniz halkı için. Köçekler yüzyıllardır danslarını davullarla gerçekleştirmişlerdir Kastamonu'da , Sinop'ta.

Davul her yörede farklı şekillerde icra edilirken çalan kişilerin de kendine has yetenekleri daima ön planda olmuştur. Bu yetenekler dansın sunumu esnasında davulcular tarafından sergilenirken böylece coşkuya coşku katılmış davul dansla bütünleşmiştir. Bazı bölümlerde davulcuların davulla dansı bir çok yörede özel sunumlar şeklinde icra edilmiş ve edilmektedir. Bu gün geleneksel sunumlarda bu türdeki özel sunumlar ilgi ile izlenmektedir.

Türk halk danslarının kaynağından sahnelere taşınması süreci içerisinde yine en büyük yardımcısı davul olmuştur. Sahnelenen pek çok dans davul ve zurna eşliğinde sunulmuş ve büyük beğeni toplamıştır. Son yıllarda çok sazlı müzik çalışmaları sahneleme çalışmalarında ön plana çıksa da davul ve zurna konumunu korumayı başarmış ve en önemli icra sazı olma özelliğini sürdürmüştür. Halk oyunu müziklerinin orkestrasyon çalışmaları içerisinde önemli bir ritim enstrümanı olarak da davul kullanılmaktadır.

Bu denli yaygın kullanılmasına rağmen davulun icrası ile ilgili yeterli bir metot çalışmasının yapılmaması son derece üzücüdür. Bu alanda çalışma yapacak pek çok bilimsel kurum olmasına rağmen henüz yeterli düzeyde bir çalışmanın yapılmaması önemli bir eksikliklerdir.

SONUÇ

-Davul kökeni çok eskilere dayanan ve dünyada hemen her milletin çeşitli amaçlarla kullandığı önemli bir enstrüman olma özelliğini taşımaktadır.

-Tarihsel süreç içerisinde kimi zaman dinsel bir törende , kimi zaman bir savaş meydanında , kimi zamanda eğlence içerikli törenlerde karşımıza çıkan çok amaçlı bir enstrüman olma özelliğine sahiptir.

-Osmanlı döneminde hem mehter adı verilen bandoda, hem de halk müziğinde kullanılmıştır.

-Zurna ile birlikte geleneksel olarak, şenliklerde , bayramlarda , güreş alanlarında v.b kullanılmaktadır.

-Geleneksel halk dansları icra edilirken , geleneksel halk danslarımızın en önemli eşlik sazları olarak yüzyıllardan beri kullanılmaktadır.

-Davulun zurna ile birlikte Anadolu'nun bütün bölgelerinde bilinen ve kullanılan eşlik sazları oldukları ve bilinen pek çok halk dansı türlerinin sergilenmesi esnasında kullanıldığı da belirlenmiştir.

-Yörelere göre farklı yapılarda oldukları ve değişik türlerdeki halk danslarının yöresel ve bölgesel farklılıklarına göre farklı çalınış şekillerine sahip oldukları belirlenmiştir.

-Geleneksel hali ile bu günde zurna ile birlikte kullanıldığı gibi çeşitli halk müziği enstrümanlarının oluşturduğu büyüklü küçüklü pek çok orkestraya da davulun ritim sazi olarak eşlik ettiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

GÜZEL, M. (2002) “ *Çalgı Topluluklarında Asmalı Davulun Akortlanmasının Önemi*”, İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Türk Halk Oyunları Bölümü , Bitirme Çalışması , İstanbul , S. 9-10-11-12

ÖZ, M. A. (2001) “*Gürün İlçesinde Kullanılan Halk Sazları/Çalgıları*”,Gürün İlçesi Folkloru, Sivas

ÖZTÜRK, Ö. (2005) , “ *Karadeniz Ansiklopedik Sözlük*” Heyamola Yayıncılık. İstanbul.

VİKİPEDİ , Özgür Ansiklopedi ,Davul Maddesi

YARMAN , O. (2002) “*16. ve 17. Yüzyıllarda Türk Çalgıları*”, İstanbul , s. 5